

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Cene oglasov po dogovoru. Rokopisi se ne vračajo.

Naročnina: Zedinjene države (izven Chicago) in Kanada \$4.00 na leto, \$2.00 za pol leta in \$1.00 za tri mesece; Chicago \$5.50 na leto, \$2.75 za pol leta, \$1.40 za tri mesece, in za inozemstvo \$7.00.

Naslov za vse, kar ima stik s listom:

"PROSVETA"

2657 So. Lawndale Avenue, Chicago, Illinois.

"THE ENLIGHTENMENT"

Organ of the Slovenic National Benefit Society.

Owned by the Slovenic National Benefit Society.

Advertising rates on agreement.

Subscription: United States (except Chicago) and Canada \$4 per year; Chicago \$5.50, and foreign countries \$7.00 per year.

Datum v oklepaju n. pr. (maja 31—1920) poleg vsakega imena in naslova pomeni, da vam je s tem dnevom potekla naročnina. Poslovite se pravočasno, da se vam ne ustavi list.

PODJETNIŠKI LIST SVARI PROFITARSKE RUDNIŠKE PODJETNIKE.

"Black Diamond", list za interese rudniških podjetnikov in trgovcev s premogom, je prinesel svarilo, da ni pametno, če se poviša cena premogu takoj, ko je prenehala vladna kontrola nad kurivom. List priporoča podjetnikom in trgovcem, naj bodo previdni, kajti dogodi se lahko, da se zopet povrne vladna kontrola nad kurivom, če bodo preveč nategnili cene.

Svarilo je značilno, ker pove, da bi radi profitarški rudniški podjetniki in trgovci s premogom takoj povišali cene premogu.

To svarilo pa pove še nekaj drugega. Profitarjem priporoča zmernost ne zaradi tega, da ne odirajo ljudstva, ampak ker bi jim hitrica znala škoditi. Profitarji naj povišujejo počasi, pa sigurno in trajno, pa bo navijanje cen držalo.

V par mesecih se lahko že nekaj zgodi, da lahko profitarji izjavijo, da je nastalo pomanjkanje premoga na trgu. Takrat pride prilika, da se navijejo cene. Po nekaj mesecih lahko služi kateri drug izgovor za nadaljno navijanje cene. Tako je profitarjem odprta pot za navijanje cen, ki je sicer malo počasna, ampak sigurna.

Velebizniško časopisje molči o delu delavskih zastopnikov v britanskem parlamentu. — Delavski poslanci v angleški nižji zbornici sede trdo na tliniku profitarjev. Delavski zastopniki zahtevajo, da se vojni profiti tako visoko obdavi, da bo kmalu zbrisan vojni dolg. Ameriško velebizniško časopisje molči o tej akciji delavskih zastopnikov v britanskem parlamentu, ali pa poroča zelo na kratko, da ne vzbudi ameriškega ljudstva, da se odloči glasovati v jeseni le za take kandidate, ki so pri volji trdo prijeti vojne profitarje.

Delavska stranka na Angleškem je sprejela v svoj program, da se uvede naraščajoč dohodninski davek, ki zadene v resnici tiste, ki so napravili lepe milijone v vojnem času. Ta zahteva povzroča, da delavska stranka dobiva čimdalje več simpatij ne le med delavci, ampak da prihajajo tudi mali obrtniki in trgovci do spoznanja, da je to edina stranka, ki ima določen program za zboljšanje žalostnih gospodarskih razmer in spremenitev gospodarskega sistema v interesu splošnega ljudskega blagostanja.

Governer Allen je še vedno petdeset let za duhom časa. — Ko je governer Allen na zborovanju časnikarskih izdajateljev v New Yorku razkladal novo kansaško protistavkovno postavbo, je pri tej razlagi dokazal, da še vedno verjame v stare in stokrat obrabljene fraze, da so "radikalni" delavski voditelji odgovorni za stavke in nezadovoljnost med delavci.

Med časnikarski izdajatelji je bilo tudi nekaj ljudi, ki ne verjamejo več v stare pravljice o delavskih voditeljih imajoče vse delavce kar na konopcu, in zato so ga nekateri vprašali, če misli v Kansasu zgraditi toliko ječ da bo zaprl vse tiste, ki prelomijo novo postavbo. Governer se je temu vprašanju izognil takole: "Če vse newyorško ljudstvo umrje v eni noči, tedaj bo dosti pogrebnikov", je rekel governer Allen in ponosno pogledal po dvorani, češ, zdajle sem pa le ugnal radovedneže.

Ne, governer Allen ni nikogar ugnal, ampak radovedneži so ga ujeli, da je sam priznal, da nima moči, da izvede protistavkovni zakon, če se delavci ne marajo ravnanati po njem.

Zastopniki teme proti napredku. — Državni senat države Massachusetts je odklonil predlogo, ki določa, da je poduk o telovadbi obligaten v javnih šolah. Predlogo so zagovarjali zdravniki, učitelji in vzgojevatelji. Proti predlogi so protestirali duhovni raznih ver in navadni državljani kratke pameti, ki pa imajo dobro rejeno denarno mošnjo, češ, da bi se s podukom telovadbe kmalu tudi uvedel poduk o seksualni higijeni in kontroli porodov.

Tako je zopet enkrat zmagala tema, kajti senatorji so se bolj ozirali, kaj porečejo duhovni raznih ver in drugi nazadnjaki, kot tisti, ki so poklicani vzgajati mladino in skrbeti za njeno zdravje.

Vsem slovenskim društvom!

(Iz Glavnega Urada J. R. Z.)

Te dneve smo poslali na vse tajnike društev S. N. P. J. apel, da povabijo tajnike ostalih društev in klubov po slovenskih naselbinah na sestanek, na katerem naj prečitajo apel J. R. Z. za skupno dobrodelno akcijo v prid slovenskih otrok v stari domovini in da se na tem sestanku pogovorijo, na kak način naj se akcija povede, da bo uspešna.

S tem, da smo poslali apel samo na tajnike S. N. P. J. nismo nikakor mislili prezirati društev ostalih enot in zvez. Pisali smo samo na tajnike S. N. P. J. zato, da ne bo zmešnjav, da bo stvas začeta bolj sistematično in da bo šlo vse hitreje od rok.

Ne oziraje se na spele, ki jih prejemamo dan za dnevom iz domovine za pomoč sirotam, naj konstatiramo, da je samo v Sloveniji nad 80.000 sirot, ki nimajo ne očeta ne matere, v obče nikogar, ki bi jim kaj dal. Deželna vlada se trudi na vse načine, da pomaga tem sirotam. Poročilo načelnika za oddelek za socialno oskrbo je ganljivo — pomoč je potrebna. Zaloge v domovini so izčrpane, vlada je v škripih radi valute jugoslovanskega denarja, kredit z inozemstvom še ni ustanovljen in naravno je, da bo ljudstvo zopet zmazovalo prihodnjo zimo. Deželna vlada oddelek za socialno oskrbo, se kar v naprej boji bodoče zime in prorokuje, da bo narod v takih škripih kot še nikoli poprej. Ali naj ameriški Slovenci prezremo ta v srce segajoči apel. Ali naj ostanemo hladno dušni in mirno gledamo, kako bočeti zaradi trplji!

Ameriški Slovenci so se še vselej in pri vsaki priliki pokazali velikodušni in prav nič ne varamo, ako računimo tudi sedaj na njihovo velikodušno pomoč. Ameriški Slovenci se bodo tudi sedaj pokazali, da ljubijo svoj narod, da hočejo in go bodoje pomagali sirotam v domovini.

In ker je beda velika, ker je nad osemdeset tisoč sirot, ki potrebuje pomoči, zato bo treba organizirati kampanje, da se izvede akcija kar najuspešneje. Vse naselbine naj se organizirajo in pokaže akcijo sistematično. Društva naj skličejo skupen sestanek, na katerem naj se pogovorijo, kako korake je podvzeti in na kak način bi se dala nabrati največja svota. Na sestankih naj se voli pravomočen odbor, ki bo vodil akcijo v dotični naselbini ali okoli.

Če se bo zdelo umestno, da se napravijo kaka skupna zabava ali piknik, naj se odločijo za to, če pa bodo društva sprevidila, da bi se dalo s kolekto najbolje opraviti, naj se kolekta. Izvrševalni odbor J. R. Z. prepušča celo akcijo lokalni modborom, a jim je v vsakem oziru pripravljen iti na roke.

Pri zadnji deputaciji, ki je šla pred predsednika Wilsona radi obrambe jugoslovanskih pravic, smo pred svetom dejansko pokazali, da smo vsi ameriški Jugoslavlani pripravljani delati v slogi za skupne interese naroda. Verjaki in politična prepričanja smo pustili na strani. In sedaj ko gre zopet za slovenske sirote, pokažimo isto solidarnost in nastopimo skupno, vsi prijatelji, vsi edini, složni, da pomagamo sirotam naši slovenski deci.

Upamo in se zanašamo, da bodo tajniki društev S. N. P. J. takoj poklicali tajnike ostalih društev na posvetoVANJE in da bodo vsa društva po naselbinah sklenila sodelovati pri tem samostojnem podjetju.

Kaj nameravamo in kako naj pomagamo slovenskim sirotam??? Poročila in apeli iz starega kraja govore jasno. V Sloveniji je okoli osemdeset tisoč vojnih sirot. Deželna vlada, posebno oddelek za socialno oskrbo, se trudi zboljšati položaj teh sirot. Kar se tiče hrane, še ni tako slabo, ampak obleke in blaga primanjkuje. To je treba importirati iz inozemstva in ker je valuta krone tako nizka, ker dežela nima kredita, more priti pomoč od usmiljenih srca rojakov in rojakin iz Amerike.

S prvo pošiljatelj, ki je šla skozi American Jugoslav Commercial Board, Ltd., je bilo poslano dovolj sukna in flanelastega blaga za tisoč oblek za dečke in fante. S. N. P. J. je iz sirotniškega sklada prispevala en tisoč dolarjev in ekonomska korporacija,

ki ima dobre zveze z veletrgovinami, je kupila to blago po tako nizki ceni, da pride štati blago za eno obleko približno en dolar.

Sedaj izdelujemo načrte za drugo pošiljatev blaga v domovino, ki naj dosepe v Ljubljano v jeseni. In to priliko bi se dalo izrabiti, da se pošlje tudi blago za sirote.

Vse prispevke za sirotniški sklad je poslati na glavni urad J. R. Z., 3639 West 26th Street, Chicago, Ill., ki bo od časa do časa poročal v listih prejete prispevke.

Izvrševalni odbor J. R. Z. bo izbral poseben odbor sestojee iz članov eksakutive J. R. Z. in raznih odbornikov ostalih organizacij, ki bodo nadzorovali ta fond in s kooperacijo American Jugoslav Commercial Board, Ltd., nakupili potrebno blago za nabrani fond, ki bo poslano na deželno vlado, oddelek za socialno oskrbo v Ljubljani.

Na tajnike društev S. N. P. J. in lokalnih organizacij J. R. Z. apeliramo, da nemudoma povabijo tajnike ostalih društev v naselbini na posvetoVANJE, da se z organiziranim delom čim preje prične, ker čas je primeroma kratek, sosebno v slučaju, ker bi skupna društva sklenila prirrediti kako zabavo ali veselico v ta namen.

Za izvrševalni odbor J. R. Z. Frank S. Tauchar, tajnik.

Socialni preobrati v preteklosti.

(Nadaljevanje.)

V tej dobi (od leta 800 do 600 pr. Kr.) je bil odpravljen bazilej v Atenah. Zakaj je bil odpravljen in kdo ga je odpravil, tudi ni znano. Ob času prve olimpijade (leta 776 pr. Kr.) ni bilo več bazileja in na njegovem mestu so vladali arkoni (sodniki) iz plemenitaških rodbin, iz katerih so prej izhajali bazileji. Arkonov je bilo dvanajst. Grška pesem pripoveduje, da so se prvi arkoni imenovali medontidi po Medonu, ki je bil baje sin Kodrusa, zadnjega bazileja. V tem času se je zopet pojavilo plemstvo, razred privilegijancev, ki je postal prava moč za nekdanj svobodna atenska plemena.

Začelo se je izkoriščevanje slabših in revnih, kakršnega do sedaj še ni videl svet. Glavni smisli uničevanja stare svobode sta bila — denar in akupstvo. Sedez plemenitnikov je bil v Atenah in v bližini, kjer jim je pomorska trgovina večkrat nudila priliko za ropanje na morju, vsledčesar se je tedanje bogastvo hitro koncentriralo v njihovih rokah. Naraščajoča sila denarja je prodirala kakor razjedajoča kislina v šile stare demokracije in jo zastropijevala. Rodovinska družba se absolutno ne more spriznati z denarno vlado in morala se je podati. Atiški kmet je so bil kmalu sužnji zemlje. Atenci so prvi iznašli vknjižbo dolga na zemljišče. Peklenska je bila ta iznajdba — toda potrebna za vladajoči razred. Vknjižen dolg ni priznaval zadruge niti bratovšine, kakor ni ustava stare družbe priznava denarja. Ampak priznal ga je novi čas. Bogatini so dosegli, da so smeli izvršiti neplačan dolg s tem, da so vzele dolžniku zemljišče in hišo in če to ni pokrilo dolga, so vzele tudi dolžnika samega in njegovo družino ter vse skupaj prodali v sužnost. Na ta način so bila prodana vsa zemljišča v Atiki in marsikateri poljedelec je zahvalil svoje bogove, če mu je upnik dovolil, da sme obdelovati svoje bivše zemljišče in obrabiti eno šestinko prideleka, dočim je dal pet šestink gospodarju. Toda gorje ubogemu sužnju, ako ni letina dovolj obrodila! Gospodar je zahteval določeno količino žita in vina, in če je ni bilo, je vzel njegove otroke in jih prodal v sužnost, da se je naplačal za primanjkljaj. Zgodilo se je tudi to, da je oče sam prodal svoje otroke, samo da je plačal dolg. To so bile prve posledice prave privatne lastnine in monogamije! Taka je bila zarja prve civilizacije, ki je osrečila Grke 600 let pred Kristovim rojstvom!

Vrnimo se samo za hip k irokvishkim Indijancem v Ameriki, ki se niso poznali privatne lastnine produkcijskih in življenjskih sredstev ob času njirovega odkritja. Razmere, ki smo jih pravkar opisali, so bile irokvishkanom nepoznane. Oni so še vedno živeli v sistemu starega komunizma in demokracije. Čeprav so bili daleč od kontrole naravnih sil, toda v mejah svojih zmogljivosti so kontrolirali produkcijo, kakršna je že bila. Indijanci so za celo leto naprej izračunali, koliko bodo imeli prideleka na svojih njivicah, koliko nalove živali za meso in kože in koliko bo treba naloviti rib v reki ali jezeru; morda so se zmotili za nekoliko manj ali več, toda povprečno so imeli vsega dovolj za svojo potrebo. Produkcija je bila naravno skromna, ampak vsakdo je imel svoj delež, vsa zadruga je bila gospodar svojega produkta. To prednost barbarake produkcije je uničila civilizacija.

Prehodna doba v grški družbi je bila serija revolucij in eksperimentov, ki so vrgli vse staro življenje s tira, toda novega sistema še ni bilo. Bila je doba, ko se je novi sistem porajal na račun starega, rastele je iz telesa stare organizacije in oba sta trpela bolečine. Doba je bila, ko sta nekaj časa eksistirala oba sistema in se tepla za premoč.

To se ponavlja danes! Sistem, ki se je porodil takrat in ki je po 2500 letih dokončal svojo nalogo, se tepe z novim, ki šli iz njegovega telesa na dan. Zakon razvoja, ki je narekoval preobrat takrat, deluje še vedno po svojih neizprosnih pravilih.

Stara grška organizacija je bila brez moči proti zmagovitemu prodiranju denarnega bogastva. Vse pobožne želje zadrugarjev, da bi se vrnili nekdanji svobodni časi, niso pomagale nič. Ampak dokraja še niso bili poraženi. Atenski meščan je lahko prodajal kos zemljišča komur je hotel ne oziraje se na stara pravila zadruga, toda hiše, v kateri je stanoval, pa ni mogel prodati drugemu kakor sorodovinec. Mnoge stare navade so bile še v veljavi in boj se je nadaljeval.

Delitev prebivalstva po poklicih je povzročila, da se je v Atenah nabralo veliko število tujece drugih narodnosti, katere sta privabila trgovina in brodarstvo na Grško. Število sužnjev je rastlo neprestano in kmalu jih je bilo več kot svobodnih Atenjanov. Rodovinska družba, ki ni poznala sužnjeva, ni mogla ustaviti niti omejitii sužnosti. Nove socialne sile so bile močnejše. Stara družba je polagoma razpadla in iz nje je neopazno rasla država.

Novi razredi so zahtevali vedno več privilegijev in podpore. Pojavili so se novi arkoni, ki so skrbeli za njihove interese. Novi socialni elementi so zahtevali svojo lastno oboroženo silo in ustanovila se je prva bojna mornarica, ki je imela štiti trgovino na morju. Nekoliko desetletij pred Solonom so vladajoči arkoni v Atenah zasnovali majhna teritorijalna okrožja, ki so jih imenovali neukraria. Vsako plemo je dobilo dvanajst takih okrožij. Prebivalci vsakega okrožja so morali opremiti po eno bojno ladjo in dati po dva konjika.

Ta naredba je značilna, ker se je prva približala moderni državi. Prebivalstvo se ni več delilo po zadrukah in bratovčinah, temveč po gotovih teritorijih, ampak teritorijalna delitev je še vedno mejila na stara plemena. Bil je začetek države v okvirju stare družbe, nekaj kompromis med starim in novim. Obenem je bila ta odredba velik novi udarec za staro konstitucijo, ker je določila, da mora ljudstvo dajati vojske. Šleste matere demokracije ne armade je bil uničen. Prej je bil vsak sposoben moški vojak, ki je z veseljem zagrabil za orožje, kadar je bilo treba odbiti sovražni napad ali kadar se je vršila vojske. Sistem stare demokracije, razdeljen med vse bojvničke. Zdaj je bilo drugače. Možje so se morali oborožiti proti svoji volji in prelivati kri v obrambo trgovcev, kar jim ni osebno prav nič koristilo. Druga za drugo so padale svobodščine atenskega naroda.

(Se nadaljuje.)

OKREVANJE PO 24-DNEVNEM SPANJU.

New York, N. Y. — 38-letni Thomas Carr je zbolel na dvajseti. Spal je skozi štiri in dvajset dni, a zdaj se mu je pričelo obratiti na bolje. V tem času je izgubil od svoje telesne teže pet in sedemdeset funtov in tehtal zdaj še sto dvajset funtov.

DOPISI.

Bunnell, Florida. — Kakor mnogim tako tudi meni ni ugajala mrzla sibiriska zima v Montani, kjer je bila zima letos izredno huda. Poslovil sem se od gostoljubnih rojakov in se podal najprvo v državo Kansas, kjer je zima že nekoliko milejša in ni občutiti tako hudega mraza. Iz Kansasa sem se pa podal v solčno Florido, kate-ro nekateri smatrajo za raj in je prebrižalše vseh onih, ki imajo dobro rejene denarne mošnje in ki brez skrbi prezimijo v tej deželi.

V resnici, ta dežela je raj in valed tega pride na tisoče in tisoče ljudi iz severnih dežel v to državo, da tukaj prezimijo. Mnogi se pripeljejo v svojih avtomobilih ob koncu jeseni in ob pričetku spomladi se pa zopet odpelejo na sever.

Mesto Bunnell se nahaja v severnem delu Floride in sicer na vzhodni strani. Od tega mesta pa do Atlantskega oceana je okrog osem milj in šteje okrog 1600 prebivalcev. Tu je sedež okrajne sodnije, v mestu je ljudska šola, štiri-razredna srednja šola, dve banki in še dosti snažni hoteli kakor tudi razne prodajalne. Mesto je staro šele okrog deset let.

Vsako, kdor pride v ta okraj je nekako očaran, posebno še, ako pride v zimskem času. Dočim je v Montani meseca februarja mrzlo in ledena burja žvižga okrog vogalov, je tu cvetoča spomlad. Na polju se opazi pridne delavce, ki osipljejo krompir, obirajo oranže, citrone, razne jagode in druge južne sadeže. Severni del te države ni močvirnat, kot je južni in mrzlica ne razsaja več tako hudo kot je pred petimi leti. Zrak je prenasičen z vonjem raznih cvetlic, cvetočih črešenj, marelic, breskev in drugih cvetočih dreves.

Zemlja je še dosti rodovitna in najbolj vsepa krompir; sladkorni trs, tobak, zelje, čebula, in nekaterih krajih vsepa tudi kava in koruza. Posebno lepe dohodek imajo tukajšnji farmarji s čebelorejo, in s kockošjorejo. Največ je naseljenih Nemecev in Poljakov. V tukajšnji okolici so naseljeni samo trije Slovenci; ako jih je več mi ni znano. — **Mihael. Brestnik.**

Glencoe, O. — V tukajšnji okolici dobroznani in občetišani rojak Nace Zlemberger, član društva "Jutrnanja zora" št. 54 SNPJ in tukajšnjega socialističnega kluba, se je 30. aprila t. l. moral podvreti operaciji na slepiču. — Vsi tukajšnji rojaki mu želimo skorajšnega okrevanja. — **Poročevalec.**

LISTNICA UREDNIŠTVA.

John Košir, Cleveland, O. — Za pojasnilo se obrnite na kakega rojaka v Detroitu. Nam ni znano.

GOSPODARSKI INTERESI IN VODNA POTA.

Chicago, Ill. — Če do danes ni zgrajen kanal, ki veže Velika jezera z Atlantikom, ni temu krivo, ker primanjkujejo v Združenih državah sposobni inženirji in delavci, ki bi izvršili gigantično delo, ampak so temu krivi privatni interesi, ki vidijo v duhu, da se njih dohodki znižajo, če bo kanal vezal Velika jezera z Atlantikom.

Predvsem nasprotujejo takemu podjetju železniške družbe, ki so naravne nasprotnice vsake vodne poti, ki bi jim delala konkurenco. Taka zveza med Velikimi jezeri in Atlantikom bi koristila mestom, ki leže na obrežju Velikih jezer, škodila bi pa New Yorku, ker bi se parniki ne ustavljali v tem pristanu, ampak bi po kanalu pluli naprej do svojega cilja v Velikih jezerih. Industrijalci, ki imajo svoje tovarne ob Velikih jezerih, zahtevajo, da se prične z gradnjo kanala, ki naj veže Velika jezera z Atlantikom. Samoposebi se razume, da ne zahtevajo tega iz ljubezni do svojega bližnjika, ampak tudi pri njih odločajo gospodarski interesi. Tako prihajajo privatni interesi v nasprotje drug z drugim. Če bi bila vsa transportna sredstva splošna ljudska last, bi tega boja ne bilo in kanal med Velikimi jezeri in Atlantikom bi bil za zdavnaj zgrajen, ker tak kanal zahtevajo tudi splošni ljudski interesi.

POTOP.

Zgodovinski roman

Spisal H. Sienkiewicz. — Posvećen Podravski.

(Nadaljevanje.)

Klaverno so hodili okrog. Zmagoslavne pesmi so jim umrle na ustnih in drug drugega so povpraševali: "Ali je to oni narod, ki je še včeraj zapustil svojega vladarja ter se nam udal brez boja? Kako tudi? Gospoda, plemstvo, vojniki so na nečuvnem načinu prestopili k zmagovalcu; mesta in gradovi so odprli vrata, dežela je bila zajeta. Nikjer ni bilo treba za tako zajetje tako mali krvi in moči. Švedje sami so se čudili, s kako lahkoto so zajeli mogočno ljudovladno in niso mogli skrivati preziranja Premaganim, kateri so se odrekli na prvi blek švedskega meča kralju, domovini, samo da si ohranijo življenje in da smejo živeti mirno v svojem izobličenju ter nabirati si v zmešnjaji novo bogastvo. To, kar je govoril Vroščević ob svojem času cesarskemu poslancu Lisoli, je ponavljal sam kralj in vsi švedski generali: "V tem narodu ni več junštva, ni stanovnosti, ni reda, ni vere, ni domoljube! On mora poginiti!"

Pozabili so, da ni v tem narodu še eden čut, isti, kateri je predočevala Jasna Gora.

Iu v tem čutilu je tičalo njegovo prerojenje. Grom topov torej, ki je odmeval pod svetiščem, je odmeval ob enem v vseh srečih vojakov, plemstva, meščanstva in kmetov. Krik osupnenja se je razlegal od Karpat do Balte in orjak se je vzdudil iz otroplosti.

"To je drugi narod", so dejali z začudenjem švedski generali.

In od Arfuida Wittemberga, pa do poslednjega poveljnika posameznih gradov so vsi pošiljali osupljive vesti kralju Karolu Gustavu, ki je prebival v Prusiji.

Zemlja se jim je izpodtikala izpod nog; mesto davnih prijateljev so našli povsod na sovržnik, mesto pokorščine srečevali upor, mesto bojazni — divji in na vse pripravljen pogum, mesto mehko — okrutnost, mesto strpljivosti — maščevanje.

Med tem pa je romal iz roke v roko po vsej ljudovladni razglas Jana Kazimira, katero ni zbudil poprej, ko je bil izdan iz Šlezije, odmeva. Sedaj je pa prišel celo v nezajete gradove. Kjer še ni težila naroda švedska roka, se je zbiralo plemstvo v čete ter se bilo ob prvi, poslušalo vsiljene besede izgnanega kralja, kateri jim je našteval grehe in blodnje in ukazoval, naj ne izgubljajo upanja, naj se dvignejo v rešitev propadle ljudovlade.

"Ni še prepozno" pisal je Jan Kazimir, "dasi je dospel sovražnik že jako daleč, da bi ne mogel dobiti nazaj izgubljenih pokrajin, povrnti ob enem Bogu dolžne hvala, posvetiti znovič novim prijateljem, omadeževanim svetiščem božjih, pridobiti nazaj svobodo in davnih pravic ter vpeljati staropolskega reda, ko bi se de povrnila staropolska čednost in odkritostnost in zvestoba do vladarja in ljubezen starodavnih naših prednikov, s kakoršno se je ponašal pred raznimi narodi naš ded Zigmund Prvi. Napečil je torej čas, da se vrnete od prestopov k čednosti. Komur je torej Bog in njegova sveta vera več od vsega drugega, naj vstane proti švedskemu sovražniku. Ne čakajte poveljnikov in vojskovedov, ali na tak red, ki je opisan v zakoniku črne vojske. Sovražnik je vse to zmel med vami, raditega družite se drug k drugemu, tretji k dvema, četrti k trem, peti k četrtim in tako do sledno, da se tako združite sami z vašimi podložniki in kjer se najde prilika, postavite se sovražniku po robu. Še le tam si izberete poveljnika. Jedna tolpa naj se združi s drugo in tako vsvarite armado, čakajte naše osebe in ne izgubajte se priložnosti, ko bi se dobila, za poraz sovražnika. Mi prihitimo, brž ko začujemo, da ste pripravljene, takoj v vašo sredo, ne glede na naše zdravje, če zahteva to branba celokupne domovine."

Ta proglaš so čitali tudi v taboru Karola Gustava, celo po gradovih s švedsko posadko, sploh povsod, kjer so bili poljski bojovníki. Plemstvo je zalivalo s solzami vsako kraljevo besedo, pomilovalo dobrega vladarja ter prislego na sveti križ, na svetinje naše ljube Gospe in na škapulirje, da izpolni njegovo voljo. Da pa pokaže svojo pripravljenost, je zasedlo, dokler je še tlela vnema v prsih in se še niso posušile solze, brez odloga konje ter planilo kar s "toplimi občutki na Šveda.

Na tak način so jeli manjši švedski oddelki kmeti in ginitil. To se je godilo na Litvi, Žmudi, Mazovišču, v Veliki in Mali Poljski. Večkrat je plemstvo, ki se je zbralo pri sosedu na krst, ali godovanje, kar mahoma zahrumelo kakor grom ter popolnoma posekalo kak bližnji švedski oddelek. Na to so divjali veseljaki sredi pesni in krika, nabirajoč po poti take, ki so se hoteli 'razveseljevati': dalje, izpremenili se v krvoločno tolpo ali 'partijo', ki je že stalno začenjala boj. Podložni kmetje in družina so vreli v celih trumah na zabavo, drugi so donášali novice o posameznih Švedih, ali o njihovih manjših oddelkih, ki so bili bržkone razkropljeni po vaseh. Veselje se je mešalo z junštvom do teh krvavih zabav.

Radi so se tudi preoblačili v Tatarje, katerih huc samo je že napolnovalo Švede z grozo. Čudne vesti in bajke so namreč krožile med njimi o divjosti ter o strašnem in krutem junštvu teh sinov krimskih step, katerih Škandinavci doslej še nikdar niso srečali. Ker pa je bilo splošno znano, da gre kar načelu tisoč ordincev Janu Kazimiru na pomoč, in ker je plemstvo grozno vreščalo in napadalo posamezne oddelke, so nastale iz tega kaj čudne zmešnjave.

Polkovniki in švedski poveljniki so bili na več mestih zares prepričani, da so že dospeli Ta-

tarji, radi česar so se umikali na svo moč v večje trdnjave ali tabore, in raznašali povsod nerešne novice in strah. Mer tem pa so se lahko oborožili prebivalci v pokrajinah, kjer so se izpremenile v redna bojna krčila.

Toda groznejše od zabavajočega se pleinstva in Tatarjev samih je bilo Švedom kmečko gibanje. Že davno, od prvega dne oblege Čenstohova, je jelo vreti med narodom, in mirni ter doslej potrpežljivi ratarji so se jeli postavljati na upor, grabiti tu pa tam za cepce in kose in pomagati plemstvu. Bistrejši švedski generali so zrlj z največjim strahom na te oblake, ki so se vsak hip lahko izpremenili v pravi potop ter pogoltnili brez rešitve napadnike.

Strah se je zdel Švedom najprimernejše sredstvo, s katerim so hoteli zadušiti kar v zarodu grozno nevarnost. Karol Gustav je še božal ter držal s prilizenimi besedami na uzdi ene poljske polke, ki so šli za njimi v Prusijo. Ni bil skop s prilizovanjem tudi proti praporščiku Konepoljskemu, slavnemu poveljniku iz pod Zbaraža. Ta mu je stal na strani s šestimi tisoči neprekosljive konjice, katera je napravila pri prvem spopadu s sovražnikom, mejnim grofom, tak strah in ugonobljenje med Prusi, da je opustil mejni grof bojevanje ter sprejel ponudeno mu pogodbo.

Švedski kralj je pošiljal tudi pisma hetmanom, veljakom in plemstvu, polna ljubavi, obljub in vzpodbud, češ, naj mu ohranijo zvestobo. Toda obenem je zapovedal svojim generalom in poveljnikom, naj ugonobljajo z ognjem in mečem vsak upor v deželi, zlasti pa naj pobijajo brez usmiljenja kmečka krčila. Tedaj se je začela prava železna vojaška vlada. Švedje se niso več hlinili s prijaznostjo. Mesto davne dobrosrčnosti so nastopili v javnosti meč, ogenj, rop, in pritisk. Iz gradov so bili odposlani mečni oddelki konjice in pešcev, da love te "veseljake". Cele vase so požušili do tal, požgali dvore, cerkve in farove. Jetnike izmed plemstva so prepuščali rablju; zaplenjenim kmetom pa so odsekali desne roke ter jih izpustili domov.

Posebno grozoviti so se kazali ti oddelki v Veliki Poljski, ki se je najprej podala ter se tudi najprej dvignila proti tujemu gospodarstvu. Poveljniki stein je tam ukazal, naj odsečejo roke tri sto kmetom, vjetim v boju. Po trgih so postavili vislice ter jih vsak dan okraščevali s novimi žrtvami. Isto tako je ravnal tudi Magnus de la Gardie na Litvi in Žmudi, kjer so zgrabili najprej prebivalce grajskih potem pa še kmečko prebivalstvo za orožje. Ker je pa bilo v obče težavno razločiti lastne privržence od sovražnika, niso prizanesli nikomur.

Toda ogenj, kateri je bil zalit s krvjo, ni ugasnil, naraščal je bolj in bolj in začel se je boj, v katerem se ni brigala več nobena izmed nasprotujočih si strank za zmago, za gradove, mesta in pokrajine, marveč bojevala se za življenje in smrt. Okrutnost je netila sovraštvo in ljudje se niso več bojevali, marveč pobijali brez usmiljenja.

II.

Ta uničevalni boj se je še le začel, ko je dospel gospod Kmitič v tremi Kimiči po glade na njegovo zdravje zelo težavni hoji v Gligoro. V mestu je bilo polno vojakov, gospode, plemstva, kraljevih služabnikov, in gostilne so bile tako napolnjene, da je dobil stari Kimič le z največjim trudom prenočišče za Kmitiča pri vrvarju, bivajočem zunaj mesta.

Gospod Andrej je preležal radi bolesti in opanjenja ves dan. Časih si je mislil, da zbolil popolnoma. Toda železna njegova narava je zmagala. Drugo noč se mu je zboljšalo in ob svitu je že vstal ter šel v župno cerkev zahvaliti se Bogu za čudežno svojo rešitev.

Sivo in snežno zimsko jutro je ravnokar pregnalo temo. Mesto je še spalo, toda skozi cerkvena vrata je bila videti luč na oltarju in slišali so se glasovi orgelj.

Kmitič je stopil v cerkev. Duhovnik je daroval pred oltarjem peto sveto mašo; v cerkvi je bilo še le malo vernikov. V klopeh je klečalo nekoliko oseb z obrazi, skritimi v dlani, a razum njih je zagledal Kmitič, ko so se njegove oči nekoliko privdale temi, klečati neko bitje tesno pred stopnjicami, na po tleh razprostrti preprogi. Za njim sta klečala dva dečka z rdečima in skoro angleško zalima obrazoma. Ta človek je klečal nepremično in samo po prsih, iz katerih so dobajali neprestano težki vzdihljeji, se je lahko spoznalo, da ne spi, ampak da molli vneto in iskreno. Tudi Kmitič se je kar zamaknil v svojo zahvalno molitev, toda po dokončanih očenajših so se njegove oči nehote obračale po klečečem molči in niso se moge odtrgati od njega, tako jih je nekaj priklovalo vanj. Vzdih, podobni stokanju, glasni v cerkveni tišini, so neprestano pretresali to bitje. Zolta zarja pred altarjem prižganih sveč se je mešala z dnevno svetlobo v steklih, in delala moža čimdalje bolj vidnega očem.

Kmitič si je takoj domislil po obleki, da mora to biti nekaj velika in vsi navzoči, ne izključuje duhovnika, ki je opravljal sveto daritev, so zrlj naenj s častjo in s spoštovanjem. Neznance je imel na sebi črno, zametasto oblekopod črto s soboljnimi kožami; samo na roki je imel rokava belo obrobljena. Izpod obleke se mu je svetila zlata verižica. Poleg njega je ležal črn klobuk s črnimi peresi. Jeden od pažetov, klečečih za preprogo, je držal rokavice in plavkasto se leskeče bodalo. V lice ga Kmitič ni mogel videti, ker so je zakrivali obilni kodri lasulje.

Gospod Andrej se pomakne naprej k stopnjicam tako, da bi lahko videl, kadar se neznance dvigne, njegovo lice. Med tem se je že bližala tudi čaritev kora. Duhovnik je še pel očenaš. Ljudje, ki so hoteli biti navzoči pri naslednji maši, so že vreli skozi velika vrata. Cerkev se je polagoma napolnila s ljudmi, da je postalo skoraj tesno. Takrat je podremal Kmitič z lahtom poleg sebe stoječa plemiška ter začepetal:

Pokopališče štirih cesarstev.

(Potna črtica).

Spisal E. Aleksander Powell. (Nadaljevanje.)

Iz Bara sem odpotoval v Valono, kamor sem dospel zvečer še pred solčnim zahodom. Pred vojno je bilo mestoce Valona mala ribiška vas. Ko so pa Italijani okupirali Albanijo, je postala Valona važna vojaška postojanka. Še predno smo dospeli v pristanišče, so nas svarili pred Valono, ker v tem mestecu zelo razaja mrzlina in 60 odstotkov vojakov, ki so nastanjeni v tem mestu je vedno bolanih za to boleznijo. Valona leži namreč v močvirnatem kraju in dosedaj se ni še nihče brigal, da bi osušil močvirnato obrežje, ali da bi izboljšal zdravstvene razmere. Še nisem bil eno uro v stanovanju, katero nam je bilo odkazano, so že pričeli prinašati vsakovratna zdravila zoper mrzlico in sredstva, da se je ubranimo. Nekdo je prinesel mreže za vsa okna v naši sobi, nekdo drugi je prinesel mreže zoper komarje, katero bomo rabili ponoči na postelji, tretji neke vrste kadilo, katerega dim odganja komarje iz sobe, četrti pilule zoper mrzlico, peti je prinesel ducat steklenic rudninske vode, katero smo morali piti za časa našega bivanja v Valoni, ker tamošnja voda je vsa okužena z vročinskiimi bacili. Navsezadnje so nam pa še postavili stražo pred našo sobo, da bi ne bili nadlegovani pred domačini, ki niso bili nikaki prijatelji Italijanov.

"Valona ni posebno zdravo mesto", sem omenil častniku, ki je sedel poleg mene pri kosilu, katerega obraz je bil rumen kot star pergament in se ves tresel od mrzlice.

"Paziti se morate", mi je odvrnil malomarno, "da vas ne ugrize kak komar, sicer zbolite za malarijo, ne pijte vode iz vodnjakov, sicer zbolite za vročino, ogibljite se stanovanj domačinov, ker v njih je več ali manj slučajev kozave bolezni in nikar ne hodite okrog zvečer ali ponoči, ker se prav lahko pripeti, da vam kak fanatični domačin zabode nož med rebra. V ostalem je pa Valona najbolj zdravo mesto na svetu."

Nasproti poslopju, v katerem smo mi stanovali, je bila velika mošeja, ki je bila v popravilu, pri kateri je vse delo počivalo, kar sem sklepal iz tega, ker ni bilo opaziti nobenega delavca. O pomnil sem to nekega dne častniku, s katerim sva se pogovarjala.

"Ali ne vidiš štorčklje na strehi," me je vprašal in pokazal na par dolgočezov na strehi. "Štorčklje smatrajo Albanci za sveto ptico, in ako ona napravi gnezdo na kakem poslopju, katerega popravljajo, opustijo vsi delavci takoj delo za čas, ko gnezdi štorčklja na dotičnem poslopju. Priptelo se je, ko smo gradili neke vojaško barako, da je pričela štorčklja gnezdit na tej baraki. Vsled tega smo morali počakati z delom več mesecev, ker ni hotel noben delavec delati pri tej baraki."

"V moji domovini je pa ravno nasprotno", sem pripomnil. "Kamor pride štorčklja, tam se le pričnejo pripravljati nova bivališča — zibel!"

Moj načrt je bil, da prepotujem Albanijo in Macedonijo in sicer od Jadranskega morja do Egejskega. V načrtu sem imel, da bom potoval z avtomobilom. Toda, čimbolj sem si želel, tem več je zapreke so postajale in vsakdo, komur sem omenil moj načrt, mi je pričel pripovedovati o velikih zaprekah in neugodnostih ter težavah, katere me čakajo na poti. Eni so mi pripovedovali, da ni nikakih potov ali cest, po katerih bi mogel potovati z avtomobilom; da je vsa dežela opustošena in da je nemogoče dobiti kakih živul na potovanju; da se v gorovju potikajo čete komitašev in da bom izpostavljen napadom od strani teh čet in da pridem mogoče v ujetništvo. Drugi so mi zopet pripovedovali, da mi srbske in grške oblasti ne bodo dovolile vstopiti v njih ozemlje. Tretji so mi pa hoteli dopovedati, da je vsa dežela okužena od mrzlice. — Toda, ko sem omenil moj načrt italijanskemu generalnemu governerju v Albaniji, generalu Piacentiniju, je vse to izginilo.

"Vi bodete odptovalj takoj

jutri zjutraj iz Valone, mi je rekel po kratkem posvetovanju z drugimi častniki. "Spremljal vas bo častnik mojega štaba, ki se je udeležil umikanja arbske armade čez albanske gore. Akoravno je v Albaniji dovolj vojaštva in se ne bojim niti najmanjšega napada od kake komitaške čete, vas bo kljub temu spremljal vojaški oddelek. Prvi dan bodete prenočili v Argirocastru, drugi dan v Ljaskoviki in tretji v Korici, kjer je nastanjen oddelek francoskega vojaštva. Brzjavil bom našemu diplomatskemu agentu, da uredi vse potrebno, da ne bodete imeli nikakih nepriljk z jugoslovanskimi oblastmi, in lahko vstopili na jugoslovansko ozemlje in obiskali mesto Monastir, kjer je tudi še nekaj naših vojakov. Južno od Monastirja bodete prišli na Grško ozemlje in s pomočjo naših častnikov, poveljnikov naših čet v Solunu, da uredi vse potrebno in da vam bo olajšano potovanje po Macedoniji."

Cel program mojega potovanja po Albaniji in sploh Balkanskem polotoku je bil izdelan tako natančno in perfektno, ko bi se le moral kdo misliti. Za vse je bilo najboljše preskrbljeno. (Nadaljevanje.)

BOJ MED VOJAKI IN CIVILISTI.

Columbus, O. — Okoli dvajset oseb je bilo ranjenih v pretepu med civilisti in vojniki, v katerem so se pretepači poslužili palic in opeke. Vojaška patrulja je napravila konec pretepu. Vojaki pravijo, da je nastal pretep, ker jim je neki civilist zaklical, da so "rekrujte."

Naročniki Pozor!

Znamenje (Maja 31-20) pomeni, da vam naročnikna poteče na ta dan. Ponovite je pravočasno, da se vam lista ne vstavi. Ako lista ne prejmete, je mogoče vstavljena, ker ni bil plačan. Ako je vaš list plačan in ga ne prejmete, pošite nam dopisnico stari in novi naslov.

Naši zastopniki so vsi društveni tajniki in drugi zastopniki, pri njih lahko plačate naročnino.

Naročnina za celo leto je \$4.00 in za pol leta pa \$2.00. Člani S. N. P. J. plačajo za pol leta \$1.40 in za celo leto \$2.80.

Naročnino lahko tudi sami pošiljate na naslov:

Ponovite hitro s 1. julijem se bo naročnina zvišala. UPRAVNIŠTVO 'PROSVETA', 2657 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

IŠČE SE GODOVOVODJA.

Išče se Slovenec, Hrvat ali Čeh, ki je zmožen poučevati godbo na pišala. Prednost imajo premozarji. Za vsa nadaljša pojasnila glede plače in drugih podrobnosti se je obrniti na naslov: Tony Kovačič, P. O. Box 95, Johnston City, Ill.

POZOR KROJAČI POZOR!

Delo dobita dva izurjena krojača, najsihoda za katero koli delo, suknjiče (rekele), hlače ali telovnike. Delo je stalno, plača dobra, po dogovoru, pridite osebno ali pa pošite na naslov: J. A. Ambrožič, 418 Pierce Street, Eveleth, Minn.

SVOJE BOJAKE EDJ ZOPER LANKO DOBITE V AMERIKO.

Priseljeniške postavbe ostanejo še smeraj v veljavi kot pred vojno. Svoje rodbine lahko dobite v Ameriko. Podpisani vam bo dal navodila, kako dobiti v kraju potne liste. Pišite, ali se pa osebno obrnite na znanega rojaka Matije Skander, Javnega Notarja, 5227 Buttler Street, Pittsburgh, Pa. On vam bo stvar uredil in poslal. (Adv.)

MALI OGLASI

Classified Advertisements

POTREBUJEMO 25 DEKLET

ZA DELO PRI SLADČICAH HLADITI "KENDI". DOBRA PLAČA, 44 URNO DELO NA T. DEN. V SOBOTO SE NE DE. LA. NOBENE SKURNJE SE NE ZAHTEVA. OGLASITE SE PRI:

E. J. BRACH SONS FACTORY No. 1, 311 E. ILLINOIS STREET, CHICAGO, ILL.

POTREBUJEMO

pomočnike za čisto delo, prijazna okolica, dobra plača. V nedeljah in praznikih se ne dela. Oglasite se pri:

Mr. Kaplanu,

HARMONY CAFETERIA, 27 W. Randolph Street.

POZOR

MOŽJE IN ŽENE

hočete li stalno delo in dobro plačo, ter bonus? Tedaj oglasite se pri:

WESTERN FELT WORKS

4115 Ogden Ave., blizo 22nd in Crawford Ave.

POTREBUJEMO

pomivalce jedilne posode, delo je v prijaznem kraju. Dobra plača. Ob nedeljah in praznikih se ne dela. Oglasite se pri Mr. Kaplanu.

HARMONY CAFETERIA, 27 W. Randolph Street.

POTREBUJEMO

DELAVCE za pakiranje in nakladanje jeklenih izdelkov debele žice.

OLNEY J. DEAN & CO.

1925 S. 54th Ave., Cicero, Ill. Vzemite Douglas Park 'L' 22nd karo do 54. ave. in hodite en blok severno.

POTREBUJE MOŽKE

delavce za drobiti orehe, lahko delo. Dobra plača, kakor hitro se malo priučite.

KILLING - Karel Co., 387 E. Illinois Street, Chicago, Ill.

POTREBUJEMO

ženske za umivanje jedilne posode v prijaznem prostoru. Dobra plača. V nedeljah in praznikih se ne dela. Oglasite se pri Mr. Kaplanu.

HARMONY CAFETERIA, 27 W. Randolph St. Chicago, Illinois.

50 DEKLET — ZA LANKO in čisto tovarniško delo. Dobra plača.

PAUL G. NIEHOFF CO., 232—242 E. Ohio Street.

POTREBUJEMO

delavce za tovarno. Dobra plača, stalno delo. Oglasite se pripravljene za delo.

SELF LOCKING CARTON CO., 437 E. ILLINOIS St. 5th floor.

POTREBUJEMO

ŽENSKO za prebiranje starega papirja: Stalno delo, dobra plača.

GUMBINSKY BROS., 2611 So. Union Street.

POTREBUJEMO

mladeniče za delo v tovarni papirnatih baks. Dobra plača. Stalno delo.

SELF LOCKING CARTON CO., 437 E. ILLINOIS St. 5th floor.